Om vetenskapliga allmänningar

Europas universitet tycks vara på väg att koloniseras av den marknadsekonomiska logiken. Det betyder att begrepp som kunskap och sanning förlorar i betydelse eftersom de knappast kan kvantifieras på något tillförlitligt sätt. Istället har ackumulation av studenter (examina, poäng) på olika nivåer och ackumulation av externa medel blivit mål i sig (allt i enlighet med upplysningens bekanta dialektik). I en recension av Peter Maassen och Johan P Olsens (red) *University Dynamics and European Integration* skriver Kjell Blückert: ”Just nu pågår den revolution som bland annat karakteriseras av statens förändrade roll: anslagen till utbildning minskar relativt sett, anslagen till forskning konkurrensutsätts än mer, staten ålägger universiteten en rad uppgifter utöver undervisning och forskning utan tilläggsfinansiering. Universiteten är på väg att bli kunskapssamhällets allt i allo: befordrare av regional-, innovations-, närings-, jämställdhets-, arbetsmarknads- och miljöpolitik etcetera” (Understreckare SvD 2007-06-18). Ovanpå krav (på person-, forskargrupps-, ämnes- och lärosätesnivå) på ett ständigt pågående ansökningsskrivande och på ackumulation av publikationer och citeringar, skall universiteten också bli ”serviceföretag”. Förutom att denna utveckling drar in lärare och forskare i det alltmer utbredda ”stressamhället” tenderar en sådan forskningspolitik att leda till en ökande konkurrens *mellan* forskargrupper och *mellan* universitet (länder och regioner). Frågan är vad denna ”revolution” betyder för ett vetenskapligt förbund som sociologförbundet.

En marknadisering av universitetet får till konsekvens att forskare och lärare i allt högre grad pressas att handla i enlighet med sina kortsiktiga egenintressen och gruppintressen. Ett vetenskapligt förbund däremot bör betraktas som ett slags ”allmänning” som vilar på ett gemensamt intresse. Det utgör en plattform för möten (av icke-strategisk art) mellan forskare för att utveckla ämnet som sådant och kan därmed betraktas som en del av ämnets vetenskapliga ”infrastruktur”. För att en sådan vetenskaplig allmänning skall kunna upprätthållas krävs att sociologer har möjligheter och är beredda att lägga ner tid och kraft på uppgifter som knappast är ”rationella” från egenintressets eller gruppintressets perspektiv. Här handlar det snarare om ”vetenskapen som ett kall”. En villighet att ta på sig redaktionsuppdrag, uppdrag att arrangera årsmöten, koordinatorsuppdrag, styrelseuppdrag sakkunniguppdrag och aktivt deltagande i årsmöten förutsätts även om tidsanvändningen inte alltid är optimal ur ett konkurrensperspektiv. Det inte är helt lätt att få dagens svenska sociologer att

anta dessa uppdrag. Förbundets nyligen avgående ordförande Antoinette Hetzler gav ett talande exempel i förra numret av *Sociologisk Forskning*. Hon berättar där att när hon precis hade blivit ordförande fick hon följande kommentar av en kollega: ”Åh nej! Gick du på det, Toni? Så hemskt”. Denna kollegas inställning är värd att kontemplera över. Skulle den vara allmänt spridd så hotar den utan tvekan förbundets framtid. Man kan i detta sammanhang gå vidare och fråga sig om vetenskapliga allmänningar idag generellt hotas? Bör man kanske till och med dra resonemanget vidare och oroa sig för att vetenskapen kan komma att drabbas av en kris som har liknande orsaker som dagens finansiella härdsmälta inom samhällsekonomin (dvs. en alltför långtgående marknadisering)?

Men detta kanske ändå är att överdriva. Den oroande tendensen till att förbundet bara med svårighet kan dra till sig personer med ett sociologiskt kall kanske snarare har att göra med globaliseringen. Det finns kanske tillräckligt många välmående förbund på övernationell nivå som värnar om disciplinens infrastruktur. Men i vilken kondition nu dessa övernationella förbund än befinner sig så är invändningen mot detta argument dock uppenbar. Bara under globaliseringsbegreppets *heydays* på 1990-talet kunde man på vissa håll föreställa sig att nationella rum helt skulle förlora sin betydelse. Så länge det nationella rummet spelar en social roll för människors vardagsliv så länge finns det också behov av ett nationellt sociologförbund (jfr Carleheden i *Sociologisk Forskning* 3–4/2001).

En annan närliggande invändning mot tesen att marknadiseringen av universitet skulle undergräva en vetenskaplig allmänning som sociologförbundet är att sådana nationella förbund tycks fungera bättre på andra håll, bland annat i våra nordiska grannländer (redan en jämförelse av medlemstal i de olika nordiska förbunden talar sitt tydliga språk). Å andra sidan är det ett faktum att t.ex. forskningsandelen i tjänster oftast är större i Danmark och Norge än i Sverige, vilket är viktigt att påpeka i detta sammanhang. Här finns inget utrymme att närmare jämföra de akademiska villkoren i olika länder, men det är ingen tvekan om att trots allmän marknadisering finns fortfarande spelrum för initiativ att utveckla också det svenska förbundet. Även i Sverige finns exempel på vetenskapliga förbund som fungerar bättre än SSF gör för närvarande.

Sociologförbundet har fått en ny styrelse. Den tillträdande styrelsen är lika övertygad som den avgående om sociologförbundets betydelse för svensk sociologi. Vi kommer att fortsätta det påbörjade arbetet att göra förbundet attraktivt för alla med anknytning till svensk sociologi – även om vårt förlorade sparkapital innebär att vårt arbete försinkas (jfr Hetzler i förra numret av *Sociologisk Forskning*). Även vi måste kunna agera strategiskt på den vetenskapliga marknaden, men bara då i syfte att stärka den nationella allmänning som förbundet utgör. Men detta kan naturligtvis inte styrelsen göra utan ett brett stöd i svensk sociologi.

Mikael Carleheden
Ordförande för Sveriges sociologförbund